

Sažetak

“Škola za brak” zapravo je škola za ljubav, obitelj i odgovornost. Više od institucije, ona je trajno mjesto rasta u čovječnosti. U tom smislu to su obitelj, društvo i Crkva. Međutim poput svake škole kao mjesta odgoja i ova je potrebna kompetentnih učitelja, prikladnih odgojnih modela te kvalitetnih sadržaja koje je potrebno preispitivati i osvježavati. Da bi se oni prilagođavali potrebama učenika odnosno djece, mladih i zaručnika, neophodno je detektirati mjesto te škole kao i društvena i povijesna zbivanja koja bitno utječu na njenu percepciju i aktivnosti.

Osim protagonista odgoja i odgojnih programa u ovom radu pokušavamo identificirati i neke trendove i probleme koji se javljaju i iskripljuju sliku braka i obitelji kao i one koji se u njima javljaju s tim da je naglasak više na onome što jedan brak i jednu obitelj čine uspješnima a njihove članove istinski sretnima. Osvrćemo se na kratki povijeni presjek reakcija Crkve i obitelji, kao dviju osnovnih “škola za brak”, na povijesno-antropološka i kulturna zbivanja koja su određivala i određuju stav prema braku i redovito diktiraju vrijednosti. Pri tom se služimo tekstem i zaključcima III. Izvanredne opće skupštine Sinode biskupâ: “Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije”, kao orijentir u promišljanju o novim postojećim problemima u društvu u odnosu na brak i obitelj.

Cilj nam je, analizirajući “učitelje”, “učenike” kao i mjesto i modele u jednoj ili drugoj “školi za brak”, Crkvi i obitelji, preispitati i njene sadržaje. Polazeći od toga da u dosadašnjoj brizi za uspješan brak nedostaje nekih novih “lekcija” obraćamo pozornost na neizostavnu evangelizacijsku ulogu vjernika laika i obitelji. To nas dovodi do zaključka da je, služeći se školskom terminologijom, neophodno da se uloge “učitelja” i “učenika” u “školi za brak” neprestano izmjenjuju na obostranu korist.

Ključne riječi: *brak, obitelj, pastoral, supružnici, obiteljske vrijednosti, odgoj za ljubav, priprema za brak, komunikacija, evangelizacija*

UVOD

Škola kao specijalizirana institucija za odgoj i obrazovanje teško se može shvatiti kao institucijski okvir unutar kojeg se uče i usvajaju znanja i vještine potrebne tijekom perioda pripreme za sklapanje ženidbe i izvanjsku pomoć bračnom paru tijekom zajedničkog života. Pojam “škola”, kojim se ovdje služimo, podrazumijeva sustavnost u pouci, praćenje rezultata poduke, podvrgavanje višim društvenim instancama, pa ono nije uobičajena kategorija kada želimo govoriti o specifičnoj pripremi za brak koja se obično događa kroz obiteljsku i roditeljsku brigu te odgovarajuću crkvenu pastoralnu praksu. Svima su nam bliži neki drugi nazivi poput, “zaručnički tečaj” (“tečaj pripreme na ženidbu”) ili s druge strane, “bračno savjetovanje”. Kako ovaj prvi, tako i drugi termin otkrivaju da se radi o predbračnom i bračnom pastoralu i to pod dva vida: pripreme odnosno prevencije potencijalnih problema u braku i savjetovanja odnosno svojevrsne kurative.

Međutim, pored ove, postoji još jedna nejasnoća. Pitamo se je li moguće odgajati i educirati za ljubav, (na)učiti se ljubavi? Isto tako, javljaju se određene dvojbe oko toga kako odgajati nekoga za roditeljstvo i brak te postoji li univerzalni model tog odgoja?

Katkad naime nailazimo na određeni otpor prema tome jer se ljubav shvaća kao nezasluženi dar ili kao nešto instinktivno, posebice kada je riječ o roditeljskoj ljubavi.¹

Ne isključujući brojna nastojanja mnogih autora, mislilaca pa i svetaca koji su govorili suprotno, da je moguć i nužan odgoj za obiteljsko zajedništvo i ljubav, među recentnijim i uvjerljivijim bio je Papa Ivan Pavao II. U mnogim prilikama on je govorio o ljubavi kao daru i milosti, nečemu darovanom, ali i zadanom, o ljubavi koja je uvijek u nastajanju, u usavršavanju i o potrebi ulaganja u ljubav, zauzetosti za ljubav pa onda i o potrebi učenja o ljubavi i integraciji ljubavi te o potrebi učenja za ljubav i integraciju ljubavi.

---

¹ Naravna (i društvena) funkcija roditelja je da predaju svojoj djeci sve najbolje od svog tjelesnog, intelektualnog i moralnog života. Usp. Ante Vukasović, *Prijeva potreba odgoja za obiteljski i društveni život*, u: *Obnovljeni život* (64/2009.), str. 79.

Brak je druga kategorija u naslovu koja zahtijeva našu pozornost jer je riječ o složenoj stvarnosti kojoj se pristupa interdisciplinarno, baš kao i obitelji.² Istovremeno i brak i obitelj su fenomeni podložnom raznim manipulacijama i redefinicijama. Riječ je o obliku zajedničkog života, ili zajednici ljubavi, koja je, ovisno o povijesnom razdoblju, uvijek na udaru vanjskih utjecaja poput, običaja, tradicije ali i mode, životnih stilova, te raznih društveno - kulturnih strujanja. Pod brakom podrazumijevamo, u ovom radu, neraskidivu i sakramentalnu zajednicu muškarca i žene.

Nakon ovih uvodnih napomena pokušat ćemo dati kratki pregled tek nekih problema i trendova³ koji predstavljaju ugrozu braku shvaćenom u ovom tradicionalnom smislu,⁴ ali i pregled postojećih programa glede pripreme za brak i pastoralnih djelatnosti kojima se brak želi zaštititi od negativnih vanjskih utjecaja. Cilj nam je potaknuti na promišljanje postojećih i potencijalnih novih pristupa parovima neposredno prije sklapanja braka i onima u braku, u okviru onog što najčešće zovemo "školama za brak", u obitelji i Crkvi. Pri tom ćemo imati na umu izvještaj III. Izvanredne opće skupštine Sinode biskupâ: "*Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije*" (5.-19. listopada 2014.).⁵

---

² Braku, obitelji, njihovim zadaćama i funkcijama pristupa se interdisciplinarno, posebice ako se upravo odgajanje mladeži smatra njihovom primarnim zadatkom. Da bi se ispunila ta misija na što bolji način i da bi dala željene rezultate potrebno je da u odgajanju roditeljima pomažu Crkva, savjetovaništa, škole, tečajevi, mediji i druge raspoložive institucije kao i zakonske odredbe i političko-gospodarska uređenja u korist obitelji.

³ III. Izvanredna opća skupština Sinode biskupâ: *Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije* (5.-19. listopada 2014.) u pastoralne izazove vezane za obitelj u kontekstu evangelizacije ističe i nekoliko aktualnih fenomena: istospolni brakovi, miješani brakovi, samohrani roditelji, surogat majčinstvo, nove interpretacije ljudskih prava, migracije, utjecaj medija na sliku i stvarnost obitelji, nove ideje obitelji i nove oblike zajedničkog života, itd. (Usp. Sinodo dei vescovi, III. assemblea generale straordinaria, *Le sfide pastorali sulla famiglia nel contesto dell'evangelizzazione. Documento preparatorio*. Preuzeto s http://www.vatican.va/roman_curia/synod/index_it.htm.) Osim toga, zbog poslovnih obveza, sve više obitelji živi u braku ali na odvojenim adresama. Takav oblik bračnog života i nove situacije u kojoj se mnoge obitelji nevoljko nađu poznat je u novijoj literaturi kao *living apart together* (LAT).

⁴ Danas postoje različite legalizirane bračne i životne zajednice koje nisu isključivo između muškarca i žene.

⁵ Izvještaj Sinode sastoji se od triju dijelova: *Slušanje: kontekst i izazovi s kojima se suočava obitelj; Pogled na Krista: evanđelje obitelji i Suočavanje i pastoralne perspektive*.

1. PROBLEMI NOVIH "UČENIKA"

Biskupi na nedavnoj Sinodi *Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije* sabiru nekoliko bitnih značajki suvremenog čovjeka koje uzrokuju krizu bračnog para koja potom destabilizira obitelj. U kratkim crtama, to su: individualizam, samoća, nesigurnost, agresivnost, promjenjiva afektivnost i hedonizam. Mi ćemo se ovdje osvrnuti na neke druge probleme. Prvo s čime se naočigled suočavamo trend je odgađanja sklapanja braka. Pitamo se stoga što je ono što danas u zapadnom i kršćanskom svijetu predstavlja prepreku sklapanju braka odnosno pogoduje njegovu odgađanju?

Možemo navesti cijeli niz pretpostavki, ali pokušajmo razmotriti barem neke:

- Svjedoci smo trenda zajedničkoga predbračnog života zbog nepovoljne situacije na burzi rada, financijske ovisnosti mlađih generacija o roditeljima, teško rješivih stambenih problema i nevjere mladih parova u krajnje pesimističkom okružju, da će se preko noći, "uz Božju providnost", ti problemi riješiti.

- Uz nevjeru, ali ne u ateističnom ili bezbožnom smislu, već uz nevjeru koja je izrod slabe i poljuljane vjere i sumnje, kao i neodlučnosti, veliku ulogu u odnosu na spremnost sklapanja ženidbe u *baumanski* fluidnom,⁶ pomodarskom svijetu, igra i strah pred onim "dok nas smrt ne rastavi" ili "do kraja života", odnosno pred nerazrješivošću, što čini jednu od glavnih karakteristika kršćanskog braka.⁷ Pretpostavimo stoga da svojevrsnu prepreku ili kočnicu pred sklapanjem braka predstavljaju i neki zahtjevi koje brak stavlja pred pojedinca, poput vjernosti, isključivosti, ekskluzivnosti, ustrajnosti i hrabrosti⁸. Pitamo se stoga, nije li to razlog da se revidiraju neke od spomenutih vrijednosti i

⁶ Zygmunt Baumann autor je koji je nekoliko svojih djela, primjerice: "*Fluidni život*", "*Fluidni strah*" ili "*Fluidna ljubav*" posvetio nestalnom i nesigurnom, prevrtljivom i nestabilnom svijetu, čovjeku i vezama. Zato upravo izdržljivost često igra ključnu ulogu u modernom društvu, poslovima i međuljudskim odnosima. Izdržljivost je velika poteškoća i slabost suvremenog čovjeka u vrijeme u kojemu dominira fleksibilnost i u svijetu u kojem se čovjek svakodnevno utrkuje sa znanstveno-tehničkim rezultatima i informacijama i gdje se uspjehom smatra (društvena) korisnost i prilagodba novim trendovima na štetu autentičnosti.

⁷ Razmišljajući o braku, suvremeni čovjek ponekad zapne već kod razumijevanja pojedinih termina poput, u slučaju katoličkog braka, ekskluzivnosti, jedinstva, sakramentalnosti, ili nerazrješivosti koji čine bitne odlike katoličkog braka.

⁸ Vjernost, ustrajnost i plodonosnost tri su karakteristike Kristove ljubavi prema Crkvi koje papa Franjo u svojim obraćanjima javnosti (posebice parovima,

postave pitanja koja se tiču: poimanja ljudske osobe i njenog dostojanstva, ljubavi, darovanosti, jedinstva pa i tijela, tjelesnosti i seksualnosti, ali i ona o slobodi, obvezi, pravima, kao i o odgovornosti.⁹ Iste kategorije se često u kontekstu pripreme za brak tumače uglavnom iz perspektive kanonskog prava, psihologije i moralne teologije. Treba li prošiti horizont? Osvježiti, odnosno reanimirati sam govor o starim - novim vrijednostima¹⁰ što bi eventualno otvorilo neke nove teme, pristupe i rješenja? Za razliku od prethodne pretpostavljene prepreke sklapanja braka ova već otvara prostor pastoralnoj djelatnosti i pastoralno - teološkoj diskusiji ali i dijalogu teologije s drugim znanostima i disciplinama.

• Nadalje, kada govorimo i mislimo o razlozima i poteškoćama, zbog kojih se pod brakom podrazumijeva tek institucija ili se on definira kao “papirnati dokaz ljubavi”, uzroke takvih stavova tražimo i pravdamo lošim okruženjem, lošim društvom, lošom gospodarskom situacijom, antifamilijarnim društvenim pokretima, političkim strujama, životnim stilovima i tragičnim svjedočenjima i iskustvima drugih ljudi i bračnih parova. U ovim slučajevima pro-obiteljski koraci, od onih koji su rezultat individualnih inicijativa do medicinsko - psiholoških i pastoralnih programa, ne mogu biti nego kurativni postupci, post traumatske terapije, koluti za spašavanje u uzburkanim i mutnim vodama iz kojih se samo želi što bezbolnije izaći, nipošto više plivati. Međutim, ako pretpostavimo da ljudi nisu izgubili vjeru u brak i da je ljudska, naravna, težnja “uploviti u mirnu luku”,¹¹ ali pomalo augustinskim ritmom (učini me

---

zaručnicima i supružnicima) predlaže kao primjer bračne ljubavi u kojoj bi se trebala zrcaliti Božja ljubav i jedinstvo.

⁹ Već je u pastoralnoj konstituciji II. vatikanskog sabora, u *Gaudium et spes*, u centru promocija dostojanstva braka i obitelji kao vidnog mjesta gdje se kristaliziraju među ostalim i ljudska prava. (GS 52)

¹⁰ *Europsko istraživanje vrednota* još prije deset godina dotaklo je pitanje vrednota u odnosu na brak i obitelj. Rezultati su bili zanimljivi. Pokazalo se da ispitanici više vrednuju obitelj od braka a i jedna i druga vrednota niže su na ljestvici vrednota u odnosu na neke druge vrednote, konkretno: međusobno poštivanje i uvažavanje, vjernost, razumijevanje i toleranciju te sposobnost izgladivanja problema koji se jave u braku. (Vidi više o ovom istraživanju kao i o istraživanju *Vjera i moral u Hrvatskoj*, u: Josip Baloban, *Obitelj i suvremena kriza vrednota*, u: Bogoslovska smotra, br. 2-3 (2001.), str. 341. - 360.)

¹¹ Papa Ivan Pavao II. govori o emocionalnoj potrebi za blizinom i približavanjem odnosno isključivošću i intimnošću, nekakvim *sam nasamo* i u isto vrijeme za nekakvim *neprestano zajedno*. (usp. Karol Wojtyła, *Ljubav i odgovornost*,

svetim, ali ne odmah) i ukoliko je težnja ostati u toj zajednici zapravo neizbrisiva, zapitajmo se što odvlači kormilare s kursa koji ih vodi u mirnu uvalu? Odvlači li im nešto pozornost ili se nešto događa s kompasom? Prečesto naime mislimo kako učenici bacaju školu u krizu i ne pitamo se može li kriza "škole", u ovom slučaju obitelji i Crkve (kao dva stupa pripreme za brak), uzrokovati krizu učenika. Pitanje bi glasilo, je li kriza obiteljskog pastorala (predbračnog i bračnog) dovela barem djelomično brak i obitelj u krizu stavljajući naglasak više na pripremu nego na praćenje i trajno podupiranje; na kritiziranje više nego razumijevanje potreba i poteškoća suvremene obitelji i pojedinaca i onda kada se čini da oni prednost daju strasti i zabavi na račun sigurnosti i stabilnosti ili poslu i karijeri na račun obitelji? Naglašavaju li obitelji i Crkva više krizu nego što nude uzore, bave li se više preprekama nego mogućnostima? Ako je ova pretpostavka barem djelomično točna, potrebno je osim govora o vrijednostima iz prethodne točke, poput vjernosti, jakosti ili ustrajnosti, reanimirati i usnuli, ponekad beživotni i pesimistični pastoral.

- Ako nadalje vjerujemo da je obiteljski i bračni pastoral uporište i inspiraciju uvijek crpio u Kristovoj ljubavi prema Crkvi na kojoj participira zaručnička ljubav¹² i ako uviđamo i priznajemo da se mijenja odnos vjernika prema Crkvi, uzmimo u obzir da se mijenja i odnos prema braku. Ljudi se ni u suvremenom informatičkom svijetu ne srame ispovijedati vjeru u Boga kao niti vjeru u ljubav, ali isto tako se ne libe izraziti sumnje prema Crkvi baš kao i prema braku. Analogijom odnosa Krist - Crkva i onog zaručnik - zaručnica, možemo povući i neke paralele između čovjekove vjere u Boga i čovjekove ljubavi prema čovjeku ne bismo li uvidjeli da kriza institucionalizirane vjere postaje i kriza institucionalizirane ljubavi. Ljubav bez braka živi se danas jednako olako kao vjera bez sudjelovanja u životu Crkve. Mnogi se čak ponašaju s uvjerenjem da jedno isključuje drugo, brak tako postaje ubojica ljubavi, a Crkva vjere. Fenomen

---

Verbum, Split 2014., str. 107.), a drugi autori govore o gladi za ljepotom, zajedništvom i radošću te zajedništvom u braku kojim se nadvladaju osjećaji tuge i osamljenosti. (usp. Carl A. Anderson, *John Paul II, Pope of the Family: Person and Ministry*, per Convegno Internazionale Giovanni Paolo II: Il Papa della Famiglia Roma, 20. -21. marzo 2014. Preuzeto s www.istitutogp2.it/)

¹² U Starom zavjetu Božji savez s izabranim narodom se reflektira u bračnoj zajednici (Bog - Izrael: zaručnik - zaručnica).

je preočit da bi se zanijekao, preozbiljan da bi se zanemario te traži od nas da se zapitamo bi li se povratom povjerenja vjernika u Crkvu vratilo i njihovo povjerenje u brak? Ali i obratno, mogu li i kako, bračna ljubav, svjedočanstvo bračnog života, međusobno povjerenje, vjernost ili nježnost između supružnika i njih prema djeci, doprinijeti boljoj slici Crkve u svijetu?

Ove četiri pretpostavke koje ne doprinose osnivanju i održavanju braka, dapače njihove su prepreke, te mogući uzroci takovog stanja: materijalna kriza; odgađanje braka zbog krize vrijednosti; krize obitelji zbog krize pastorala i odbijanje sklapanja ženidbe zbog veličanja i dostatnosti prolaznih osjećaja, mogu se pretvoriti u ogromne izazove za obitelj, društvo i Crkvu. Dapače, ove tri „škole za brak“, a samim time i za odgovornost, imaju veliki zadatak jer za mnoge je sklapanja ženidbe tek jedan starinski običaj, pa učiti nekoga kako ući i ustrajati u braku nije laka misija, pogotovo ako sumnjamo da sve češće mnogima nije ni rješenje imajući u vidu naglasak u društvu danas puno veći na kvaliteti i intenzitetu nečega, pa i ljubavne veze, nego na trajanju.¹³

Bez obzira kojim se od ovih mogućih razloga (kao i mnogih drugih) parovi, i to oni neposredno pred brakom kao i oni u braku, koriste da bi opravdali njegovo odgađanje ili krizu, činjenica jest da je parovima potrebna dopunska škola, ali ne i repeticije jer su se okolnosti i uvjeti života bitno promijenili u posljednjih nekoliko godina. Razumljivo je onda da su postojeći i dosadašnji pastoralni modeli primijenjeni na brak i obitelj jednostavno nezadovoljavajući baš kao i kućne odgojne mjere.

Pitanje je stoga tko je spreman preuzeti ulogu (pre) odgojitelja za brak i obitelj onda kada čovjek teško ostaje vjeran i samom sebi, spremno i besramno u javnost lansira svoje bračne zgode i nezgode i onda kada se diljem svijeta oblikuju

---

¹³ Nekoć je bilo važnije što dulje izdržati u braku. Danas ljudi traže načine i podršku kako izaći iz lošeg braka što malotko osuđuje. Pitanje rastavljenih i ponovno oženjenih ljudi pitanje je koje je privuklo pozornost biskupa okupljenih na III. Izvanrednoj općoj skupštini Sinode biskupâ održanoj ove godine, a samim time i vjernika i šire javnosti. Makar nije došlo do konkretnijih rješenja i smjernica vezanih za status ovih osoba interes za njih već je znak i pomak kojim se pokazuje razumijevanje i suosjećanje s ljudima koji su u braku, najčešće žene i djeca u obitelji, postali žrtvama odbacivanja, nasilja, podcjenjivanja i iskorištavanja, što zajednički život čini nepodnošljivim. Samim tim, ali i zbog rastućeg broja osoba u takvim životnim situacijama, složenijih bračnih problema i novih oblika suživota, problem rastavljenih i ponovno oženjenih ljudi postao je uistinu kompleksniji i zahtjeva pastoralnu hitnost.

nove vrste povezanosti i međuljudskih veza i oblika suživota?¹⁴ Je li dužnost odgoja (i pouke) za brak i obitelj na društvu, obitelji ili Crkvi i sastoji li se ta dužnost od odgajanja ili ona zahtjeva nove pedagoške modele?, tek su neka od pitanja. U mnoštvu nedoumica, jedno pitanje pred kojim trebamo zastati je ono o sadržajima u „školama za brak“. Konkretnije, mogu li se individualizirati nove „lekcije“ u jednoj „školi za brak“ koje bi bile prikladnije suvremenim učenicima i koje mogu integrirati nove aspekte u već postojeći pastoral braka i obitelji?¹⁵

2. OSLUŠKIVANJA POVIJESNO – ANTROPOLOŠKE SITUACIJE TE KONKRETNE REAKCIJE CRKVE I OBITELJI

337

Novi pristup prema obitelji, ali i pojedincima koji se za brak pripremaju ili ga priželjkuju, već je donio prije pedeset godina II. vatikanski koncil, posebice u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*. Zalaganjem biskupa na ovom saboru tema braka i obitelji ponovno se vratila u središte teološkog promišljanja, a potom i pastoralna. Dogodio se i obrat i pomak. Nova sakramentalna teologija braka temelji se na pojmu bračnog saveza, a sam brak je temelj obitelji koja od tog Koncila naovamo dobiva važnu evangelizacijsku ulogu. Crkva zapravo njime započinje novi govor o obitelji, pa i braku, kao zajednici života i ljubavi u kojoj muškarac i žena trebaju živjeti i ostvarivati se na potpuno ravnopravan način, jer uživaju jednakost.¹⁶

¹⁴ Osim tradicionalne obitelji pod kojom mislimo na zajednicu muža, žene i djece, danas postoji veliki broj obitelji koje odskaču od te slike i definicije. Govorimo o bračnim parovima koji su posvojili djecu, s njima žive djeca iz prethodnih brakova, odlučuju se nemati djecu ili ne mogu imati djecu, o obiteljima samo s jednim roditeljem, dakle o samohranim roditeljima, ili o proširenim obiteljima gdje s djecom najviše vremena provode i odgajaju ih bake i djedovi, itd.

¹⁵ Unutar postojećeg i ustaljenog pastoralna ali i kućnog, roditeljskog, odgajanja za brak jasno se očituju zadaće i odnosi odgajatelja i odgojenika, kao i sadržaj tog odgoja. Pod primarne zadaće spadaju: pripremanje djece odnosno vlastitih potomaka na obiteljski život, na odgovorno roditeljstvo, odgoj za ljubav i održavanje međuljudskih veza, odgoj za izgrađivanje vlastitih stavova, uvjerenja, te oštrenje osjećaja dužnosti i odgovornosti, kao i prenošenje kulturnih stečevina i kulturnog ponašanja. Usp. A. Vukasović, *Priješka potreba odgoja za obiteljski i društveni život*, str. 69.-86.

¹⁶ Usp. Luka Tomašević, *Crkveni dokumenti o evangelizacijskoj ulozi obitelji*, u: *Crkva u svijetu* 36 (4/2001.), str. 438.-452. Nakon II. vatikanskog koncila uslijedile su brojne enciklike i drugi dokumenti posvećeni braku i obitelji, primjerice, *Humanae vitae*, pape Pavla VI., *Familiaris consortio*, *Gratissimum*

Osluškujući novu kulturnu i antropološku situaciju u kojoj se našao čovjek, Crkva se od teme braka i obitelji kojima je do tada pristupala iz aspekta kanonskog prava, moralne teologije, sakramentologije i duhovnosti koji su činili pluriperspektivnu pastoralnu teologiju za brak i obitelj, okrenula stvarnim obiteljima i parovima u novoj povijesnoj situaciji. Već tada su se očitovale brojne antropološke devijacije koje su se odrazile i deformirale ljudsko iskustvo i želje, a time znatno i etiku i ljudsko ponašanje. Promišljajući o položaju čovjeka u suvremenom društvenom ozračju, naglasak je tada već stavila na teološku antropologiju (stvaranje čovjeka i bogosličnost) i na teologiju Svetog Trojstva (za razumijevanje međuljudskoga, interpersonalnoga, zajedništva na temelju jedinstva i komunikacije unutar Svetog Trojstva) te teologiju spasenja (savez Boga i Izraela te Krista i Crkve, kao slika zaručništva, ali i otkupljenje po križu i smrti u odnosu na mističnu dimenziju braka u kojoj se čovjek daruje čovjeku), na što se nešto kasnije nadogradila i teologija tijela, koju je razvio papa Ivan Pavao II.¹⁷ Situacija se danas izmijenila. O problemima se ne nagađa, oni su mnogo konkretniji. Polazi se iz obiteljskog doma, bilo tako što ukućani otvaraju vrata i govore o svojim problemima, bilo da društvo pomalo nasilno

---

sane, *Pismo obiteljima* pape Ivana Pavna II., kao i njegova enciklika *Evangelium vitae*, nezaobilazni *Direktoriji za pastoral braka i obitelji* u pojedinačnim zemljama, ili enciklike *Deus caritas est* i *Caritas in Veritate* pape Benedikta XVI. U Hrvatskoj možemo izdvojiti sljedeće dokumente, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, *Na svetost pozvani*, *Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća*, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* Hrvatske biskupske konferencije i druge. Osim dokumenata nastale su i brojne ustanove, institucije za pastoral i pomoć obiteljima u Hrvatskoj i svijetu.

¹⁷ Teologija tijela poseban je dio teološke antropologije koji se gradi na teologiji i vjeri u bogosličnost, ili stvorenost čovjeka na sliku Božju. Sam papa Ivan Pavao II. to promišljanje o tijelu u okviru teološke antropologije ali i teologije utjelovljenja, kojem se bavio u postkoncilskom vremenu, nazvao je teologija o čovjeku - tijelu, a cilj joj je bio doprinijeti integrativnoj slici i stvarnosti ljudske osobe koja se često svodila na samo jednu dimenziju. Ne smo da je obogatio teološku antropologiju i personalističku kršćansku antropologiju ili odgovorio na izazove koje je pred Crkvu i pastoral iznio II. vatikanski sabor, nego se Papa na taj način odupro i kulturno-društvenim događanjima i inicijativama koje su propagirali uskraćenu i osakaćenu viziju tijela svodeći čovjeka na jednodimenzionalno biće, ono fizičko i onda uglavnom seksualno. (Usp. Angelo Scola, *The nuptial Mystery: A perspective for Systematic Theology?* u: *Communio: International Catholic Review*, n. 30., 2003., str. 209. - 233. i P. Pedro Barrajón, *Introduzione generale alla teologia del corpo di Giovanni Paolo II.* Preuzeto s: <http://www.zenit.org/it/articles/speciale-teologia-del-corpo-introduzione-generale>.

ulazi u tuđe domove posebice preko medija, bilo da Crkva sluša konkretne, svakidašnje probleme s kojima se susreću bračni parovi i obitelji. Sama ta situacija doprinijela je zaključku, pa i onom biskupa nedavno na Sinodi, da je nužna promjena čitave pastoralne prakse, uključivanje vjernika laika u pastoral žive riječi i svjedočenja te dijalog i suradnja Crkve s društvenim strukturama tijekom neumornog praćenja bračnih parova u njihovu obiteljskom nastojanju. Javila se kako vidimo, ideja i težnja integriranja različitih perspektiva, kako znanstvenih tako i neznanstvenih, u korist što bogatijeg pastora što zahtijeva otvorenost, dijalog i spremnost na suradnju. Drugim riječima nastoji se izbjegavati djelomični pastoral, a obitelj se želi pratiti u svim etapama bračno – obiteljske stvarnosti, onako kako to priliči crkvenom djelovanju koje je prožeto određenim načelima među kojima je i postupnost, kao temeljni pedagoški zakon rasta bračno – obiteljske zajednice, ali i čovjeka, jedan od najvažnijih.¹⁸ Osim toga, pastoral braka i obitelji potrebit je i pojedinačnih inicijativa i angažmana obitelji, jer ako stariji pa i noviji teološki pristupi pripremi za brak ostaju samodostatni i izolirani nisu dovoljni da bi se dogodio pomak. Svaki korak naprijed povlači za sobom odnosno prethode mu promjene i novosti. Prije toga potrebno se prisjetiti što se uči u obitelji i Crkvi u odnosu na obitelj?

2.1. Trajne zadaće roditelja i Crkve u promicanju obitelji

U obitelji se formiraju uvjerenja i stavovi, usvajaju navike, uči se radu i disciplini, gradi se ljestvica vrednota, izoštravaju se osjećaji dužnosti i odgovornosti, usvajaju vještine čuvanja međuljudskih odnosa te se razvija pozitivan stav prema braku i obitelji.¹⁹ “Osjećaj za lijepo, pravedno, plemenito, nesebično, za istinsku ljubav i sposobnost za žrtvu”,²⁰ kao i vrline poput ustrajnosti ili strpljivosti razvijaju se upravo unutar obitelji. Osim tih zadataka koji se tiču izgradnje pojedinačnih osoba najčešće potomaka, jer u obitelji se formira i sazrijeva jedinstvena osoba, obitelj ima i zadatak socijaliziranja svojih članova. Uvođenjem

¹⁸ Usp. Pero Aračić, *Obitelj u hrvatskom društvu: teškoće i pastoralne perspektive*, u: *Bogoslovska smotra* 65 (1995.), br. 3-4., str. 571.-602.

¹⁹ A. Vukasović, *Priješka potreba odgoja za obiteljski i društveni život*, str. 69.-86.

²⁰ Usp. Josip Šimunović, Kristina Čačić, *Priježenidbeni pastoral – bliža priprava u mjesnoj crkvi*, u: *Obnovljeni život* 63 (4/2008.), str. 462.

svojih najmlađih članova obitelji u šire društvo obitelj uči nadolazeće generacije kako doprinosti svijetu kojeg moraju izgrađivati i čuvati. Ukratko, supružnici i obitelj imaju složen i trajan zadatak izgrađivati bolji svijet i bolje ljude na veoma konkretan način.²¹

S druge strane, zadatak Crkve prema obitelji, a posebice kroz priježenidbeni pastoral, odvija se kroz tri etape, dalju, bližu i neposrednu pripravu za brak i obitelj. Ona je tu da pomaže obitelji kod odgoja djece za specifične kršćanske vrednote i u odgoju za ljubav i brak ali i da formira i osmisli posebne pastoralne modele, projekte i programe s posebnim naglaskom na oživljavanju i produbljivanju vjere, ističući sreću i zadovoljstvo koji se žive u braku. Ona je dužna i osigurati, osim stručnih programa, prostor i vrijeme kao i djelatnike koji će provoditi određeni program. Pri tom je potrebna trajne podrške župne zajednice koja se strpljivo zauzima za obiteljske i bračne vrijednosti.²²

Ovako gledajući, pouka i odgoj unutar obitelji, te tečajevi, vikendi ili seminari u okviru pastoralne djelatnosti izgledaju idealni. Međutim stvarnost pokazuje sljedeće rezultate. Primjericе, sve se više bračnih zajednica raspada, sve manje obitelji odlučuju se za djecu, a stavovi prema određenim vrijednostima su ambivalentni. Imajući to u vidu zaključiti je da navještaju o vrijednosti i ljepoti ljudske ljubavi i braka nešto nedostaje, nešto mu izmiče. Stoga se pitamo što on to propušta u tom svom povijesnom zalaganju i osluškivanju? U srži i u teoriji, odgovorimo odmah, ništa, ali u sadržaju mislimo da nedostaje novih tema i konkretnih smjernica koje bi pomogle u stvarnom životu.

3. POKUŠAJ DEFINIRANJE NOVIH “LEKCIJA” U “ŠKOLI ZA BRAK”

Razmotrimo li uvriježeno mišljenje da je u korijenu mnogih sukoba i razmirica, posebice unutar obitelji i bračnih zajednica u lošim, pa i krivim, komunikacijskim navikama i sredstvima i u krivom shvaćanju i pristupu problemima, uviđamo potrebu

---

²¹ Usp. L. Tomašević, *Crkveni dokumenti o evangelizacijskoj ulozi obitelji*, str. 446.

²² Usp. J. Šimunović, K. Čačić, *Priježenidbeni pastoral – bliža priprava u mjesnoj crkvi*, str. 457.- 482.

novih "lekcija" iz komunikacija i filozofije koja pomaže razumjeti svijet, identificirati probleme i otkrivati značajke dominirajuće kulture. Istina je da brak i obitelj kao zajednica sve više počivaju na uzajamnim odnosima, koji u naše vrijeme zahtijevaju mnogo vrednota i razvijenih ljudskih sposobnosti i da su ciljevi vrlo visoki ako se uzme u obzir sve ono što zahtijeva današnji život u dvoje i u obitelji,²³ ali da ti ciljevi nisu i nedostižni.

Obitelj i brak pogađa ono što i društvo ali i pojedince, nedostatak interpersonalne komunikacije i vremena za refleksiju o problemima, onim konkretnim i potencijalnim. Studij komunikacija, s razlogom na većini studijskih programa i edukacijskih centara posljednjih godina postaje obvezni dio studijskog kurikula, a filozofija se u novije vrijeme okreće svom prvobitnom cilju – konkretnom pomaganju i praktičnim rješenjima.²⁴ Stoga, poznavajući činjenicu da "današnji brakovi i obitelji najčešće stradaju pucanjem odnosa između muža i žene"²⁵ jasno je da se sve više brak ističe kao odnos i kao relacija. Iz te perspektive braka kao relacije potrebno je razmotriti ideju da bi se u pastoral braka i obitelji trebala integrirati jedna filozofija komunikacija ako ne i teologija komunikacija te sama komunikologija kao svojevrsna dopunska nastava u jednoj "školi za brak", posebice u Crkvi.

Zašto filozofija? Filozofija bi mogla poslužiti i pomoći kod razvijanja i usvajanja, ali i razumijevanja, relacijskog aspekta složenog svijeta komunikacija kojoj konkuriraju brojni drugi, atraktivniji, načini komuniciranja u suvremenom svijetu. Pored toga ona može pomoći i pri razumijevanju nekih nerazumljivih pojmova i pitanja, ali i emocija koje vežemo uz brak i obitelj.

Upravo preko filozofije u program pripreme za brak ali i u pastoralni diskurs mogu ući sljedeće teme i zadatci u "školi za brak". Primjerice: kako razumjeti dinamiku novih mjesta na kojima se ljudi upoznaju i otkrivati motive tih susreta?; što znači upoznati najprije sebe, da bi shvatio i prihvatio drugog u njegovoj

²³ Usp. Marijan Valković, *Društveni utjecaji na brak i obitelj*, u: *Bogoslovska smotra* (69/1999.), br. 2-3., str. 300.

²⁴ U zapadnom svijetu sve popularnijom i traženijom postaje praksa takozvanog *philosophical counselinga* kojemu je svrha pomagati ljudima da osvijeste svoje probleme, njihove uzroke i nađu rješenja pristupajući im na filozofski način, postavljanjem pravih pitanja, refleksijom o osobnoj i društvenoj situaciji, potragom za smislom određenih događaja i slično.

²⁵ Usp. M. Valković, *Društveni utjecaji na brak i obitelj*, str. 309.

drugosti, autentičnosti i dostojanstvu?; kako prepoznati pravo vrijeme i okolnosti kao i promjene koje oni nose, prilagoditi se ili se na vrijeme njima oduprijeti?; što znači i kako kontemplirati darovanost, da bismo naučili drugog prihvaćati kao dar, a ne kao teret?; gdje i kako uočavati nove modele zavodjenja i nove mehanizme koji manipuliraju ljudskim željama i potrebama?; kako razlikovati virtualni svijet i likove od onih stvarnih?; kako prepoznati bol, uvredu, prevaru i naučiti kako se nositi s njima prije nego postanu tuga i ogorčenost?; kako diskutirati o onome što se podrazumijeva pod majčinstvom i očinstvom, ali i pod poštovanjem, jednakosti i neovisnosti?; kako i zašto cijeniti vlastito i tuđe tijelo?; kako odbaciti stereotipe i predrasude vezane uz “drugačije” obitelji, ili inzistirati na interpersonalnoj, iskrenoj komunikaciji shvaćajući njezin smisao i ulogu u zajedničkom životu odnosno, kako se osposobiti za bolju komunikaciju?; na koji način promišljati tolerantnost, i pitati se što tolerirati, dokle i zbog čega?; kako razbiti iluzije o partnerima kao prinčevima i princezama i govoriti o divljoj strani ljubavi, onoj kojom ona razbija egoizam da bi otvorila čovjeka čovjeku i što podrazumijeva to otvaranje drugome?; kako naučiti slušati i razumjeti one koji od braka odustaju?; kako naučiti otkrivati i usmjeriti se k dobru i sreći voljenje osobe, a ne samog sebe?; kako oslušivati i shvaćati konflikte između društva i obitelji, pa i crkvenog nauka i “buntovnih” obitelji pokazujući hrabrost, inicijativu i kreativnost, ali i nadu u ozdravljenje tih narušenih odnosa?; ili na koncu, kako dijalogizirati s onima koji se opredjeljuju za drugačije oblike života, bilo samačke bilo u suživotu s nekim?

Zadatak je filozofije da odmakne čovjeka od eksperimentiranja i traganja za uvijek novim i uzbudljivim iskustvima za čim čezne suvremeni čovjek i da ga potakne na odmak, predah i na refleksiju o čovjeku kao osobi, njegovu položaju u svijetu, pozivu i smislu njegova života, ili o onome što ga uistinu čini sretnim. Ako bi taj zadatak filozofija obavljala unutar pastoralna za brak i obitelj i u njihovu korist, postala bi praktična, manje apstraktna i pristupačnija čovjeku, sposobna obogatiti ne samo kršćansku misao već misli kršćana o čovjeku i njegovu dostojanstvu, o braku i obitelji, ali i životu općenito. Osim toga, filozofija bi mogla pomoći u rasvjetljavanju samog društva, u razvijanju kritičnosti prema onim utjecajima koji formiraju javna mišljenja i stavove prema Crkvi, braku i obitelji. S druge strane pastoral

bi pomoću filozofije dobio aktivnijeg i svjesnijeg čovjeka koji nije samo odgojenik već i odgajatelj, suradnik.

Ako vjerujemo da je "ljubav uvijek uzajamni odnos osoba",²⁶ pored filozofije i komunikologija više je nego dobrodošla pomoć u "školi za brak". Neminovno je da je ovo period post-kršćanske kulture u kojoj ne samo da se odbacuje utjecaj kršćanskih ideja i vrijednosti nego ta kultura utječe na način na koji kršćani vide svoju religiju i žive svoja uvjerenja.²⁷

Ovo je i vrijeme *rašćovječenja* ili abolicije čovjeka kojem u prilog idu mnogi društveni faktori, ali ponajprije nedostatak autentične komunikacije ili otuđenje. Mnogi savjetnici, psiholozi, psihoterapeuti, pravnici, liječnici i svećenici koji rade u obiteljskim savjetovalištim svjedoče o problemima koji nastaju u braku kao posljedica šutnje u obitelji, odsutnosti iskrenog razgovora među supružnicima u korist kritiziranja, negodovanja, vrijeđanja, optuživanja ili ogovaranja ili čak osamljenosti u braku. Često se zaboravlja da je "razgovor instrument ljubavi",²⁸ da je "razgovor pustolovina"²⁹ i „mjesto gdje se ljudi razmjenjuju“³⁰. Tako definiran i shvaćen razgovor traži blizinu, ustrajnost, usredotočenost pa i zajednički odmor, opuštanje i zabavu.³¹ To je daleko od uobičajeno shvaćenog razgovora kao mjesta izmjenjivanja informacija, svojevrsnog međusobnog intervjuiranja ili detektivskog rešetanja u što se ponekad pretvori međuljudska komunikacija. Imajući na umu četiri osnovne funkcije komunikacije u obitelji: održavanje zajedništva, osiguranje individualnog integriteta, oblikovanje suradništva i omogućavanje sporazumijevanja³², nezamisliva je „škola za brak“ u kojoj se ne uči dobroj komunikaciji.

²⁶ Karol Wojtyła, *Ljubav i odgovornost*, Verbum, Split 2014., str. 67.

²⁷ Moderna kultura ponekad se otkriva tako razornom u odnosu prema kršćanstvu da se naziva i "obratna evangelizacija" ili "preokrenuta evangelizacija" ("*reverse evangelization*"). Vidi više u: Carl A. Anderson, *John Paul II, Pope of the Family: Person and Ministry*, per Convegno Internazionale Giovanni Paolo II: *Il Papa della Famiglia*

²⁸ Tilman Beller, *Pripadamo jedno drugom. Putovi k partnerstvu prije ženidbe i u ženidbi. Predbračni tečaj*, UPT, Đakovo 2009., str. 7

²⁹ *Isto*, str. 8

³⁰ *Isto*, str. 44.

³¹ Usp. Pino Pellegrino, *Matrimonio a cinque stelle*, Astegiano Editore, Marene 2009.

³² Usp. Pavao Brajša, *Interpersonalna komunikacija u obitelji*, u: Defektologija (29/1991.), br. 2, str. 117.-125.

Obiteljsko i crkveno djelovanje za brak mora uključivati “lekcije” o komunikacijskim navikama i tehnikama, razlikama između muškog i ženskog načina komuniciranja, ali i potragu za autentičnim smislom i svrhom komuniciranja u braku i obitelji. Na taj način nadvladalo bi se uvjerenje i praksa koju je donijela posredna ili omasovljena komunikacija, po kojoj čovjek komunicira s drugim(a) samo da nešto dozna, o nečemu diskutira, da podijeli informacije i ideje ili da se zabavi. Dobrom komunikacijom, bračni parovi počinju i završavaju život ne s drugima već za druge. Na taj način, “škola za brak” koja uključuje ovaj bitni aspekt bračne zajednice, autentičnu interpersonalnu komunikaciju, postaje i školom prihvaćanja drugog.

Nadalje, treći aspekt koji nedostaje pastoralu braka i obitelji u ovom komunikacijskom smislu je novi pristup terminima koje vežemo uz brak, koji suvremenom čovjeku zvuče poprilično apstraktno i tako stvaraju dodatne poteškoće.³³ To je već bio uočio i papa Ivan Pavao II. kojeg su zvali Papom obitelji.

U svojoj katehezi ljudske ljubavi, ovaj Papa se koristio takozvanim *nuptical language*³⁴ i obraćao se obiteljima u obliku pisma³⁵ što zvuči puno intimnije i familijarnije od dotada uobičajenih dokumenata i naputaka za obitelj i zaručnike. On je prihvaćao definiciju braka kao intimne zajednice života i bračne ljubavi (GS 48) koja je potrebna Crkve ne samo u sakramentalnom smislu nego i u pastoralnom, ali i obratno, Crkvi je potrebna obitelj. Naviještati, slaviti i služiti braku temeljna su tri zadatka obiteljskog pastoralna prema obitelji i za nju, vjerovao je i naviještao Ivan Pavao II.³⁶ Evangelizirati obitelj i učiniti obitelj evangelizatorom (školom), drugim riječima, bila je njegova temeljna misija spram obitelji. Inzistirao je na velikom “ne” kritiziranju, nametanju, pritiskanju, zapovijedanju obitelji

³³ Kao dobar primjer može poslužiti nerazrješivost. Osim sakramentalnog i pravnog opravdanja nerazrješivosti ona bi se trebala približiti čovjeku na jedan suvremeniji način. Nerazrješivost za mnoge mlade ljude podrazumijeva gubitak slobode, brojne restrikcije i odricanje od vlastitih potreba. Zato su potrebiti boljeg pojašnjavanja, interdisciplinarnog, filozofskog, psihološkog, pravnog i etičkog, i neki termini kao što su prava i potrebe, sloboda i izbor i slično.

³⁴ Usp. Angelo Scola, *The nuptical mystery: a perspective for systematic theology*, u: *Communio: International Catholic Review*, br. 30, 2003., str. 209.- 234.

³⁵ Usp. Giovanni Paolo II., *Lettera alle famiglie* iz 1994.

³⁶ Usp. Conferenza Episcopale Italiana, *Direttorio di pastorale familiare per la Chiesa in Italia, Annunciare, celebrare, servire il “Vangelo della famiglia”*, br. 10.

u korist obiteljskog “da” životu.³⁷ Želio je obitelj učiniti akterom, čuvarem, zaštitnikom, promicateljem same sebe, čime zapravo bračni parovi postaju učitelji i učenici.

U tom smislu ishodi učenja ovih nekoliko novih predmeta u sklopu bračnog i obiteljskog pastorala svakako su u rukama kako “učitelja” tako i “učenika” jer uspjeh nekog budućeg pastorala i jedne zamišljene “škole za brak” traži puni angažman i aktivnost “učenika” imajući na umu da više u nijednoj školi djeca ne vole pasivno usvajati sadržaje, već žele sudjelovati u njihovu osmišljavanju i izvedbi. Nezamislivo je očekivati da jedna suvremena “škola za brak” ima pasivne, poslušne i statične učenike bilo na tečajevima, bilo u savjetovalištim i obiteljskim domovima jer iz škole o kojoj govorimo ne bi trebali sutra izlaziti vrhunski stručnjaci, nego evangelizatori, svjedoci, promicatelji života, vjere, ljubavi, radosti i obitelji. “Učiteljima”³⁸ je u ovoj školi zato zadatak probuditi svijest o toj misiji obitelji u svijetu, a ne bombardirati informacijama i posebice ne trovati učenike negativnim i protu-obiiteljskim društvenim, kulturnim ili političkim nagnućima.

4. NEZAIBILAZNA ULOGA OBITELJI U ODGOJU ZA BRAK

Obitelj ima nebrojeno definicija. Ona je; uporište vjere; Crkva u malom (LG 11); “malo Nebo na Zemlji”³⁹ nukleus ili primarna zajednica svakog društva; ona je mjesto humaniziranja i rasta preko ljubavi ili zajednica ljubavi, ali i više od toga, ona je “znak i simbol Božje ljubavi i sudjelovanja u stvaralačkoj Božjoj ljubavi”;⁴⁰ “model-mjesto gdje se svjedoči vjera”;⁴¹ “skupina osoba

³⁷ Vidjeti više u apostolskoj probudnici Pape Ivana Pavla II., *Familiaris Consortio*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2009.

³⁸ Dokument *Orientamenti pastorali per la preparazione al matrimonio e alla famiglia* (preuzeto s www.chiesacattolica.it) predlaže stalnu grupu ljudi koji rade na tom pastoralu kojeg čine obrazovani i formirani animatori, svećenik, bračni parovi, osobe posvećenog života koji osim adekvatne edukacije imaju i duboku vjeru koju su pozvani svjedočiti.

³⁹ Calvin B. Rock, *Brak i obitelj*, u: *Biblijski pogledi*, 11 (1-2), 137 (2003.)

⁴⁰ Celestin Tomić, *Biblijska vizija ljubavi i braka*, u: *Obnovljeni život*, Vol. 27. (1972.), br.6, str. 556.

⁴¹ Najviše je papa Ivan Pavao II. govorio o obitelji kao srcu nove evangelizacije, jer se u “kršćanskoj obitelji odvija se dvostruka evangelizacija: svi članovi istovremeno evangeliziraju i bivaju evangelizirani”. Usp. L. Tomašević, *Crkveni dokumenti o evangelizacijskoj ulozi obitelji*, str. 443.

sjedinjenih krvim i bračnim vezama ili posvojenjem”;⁴² “prirodna i osnovna društvena stanica koja ima pravo na društvenu i državnu zaštitu”;⁴³ zajednica života, ljubavi i praštanja;⁴⁴ “škola života u kojoj se stječu prva iskustva i u kojoj započinje razvitak djeteta kao ljudskog bića”.⁴⁵ Premda su pristupi obitelji mnogobrojni i interdisciplinarni ona se uvijek vidi kao mjesto u kojem bi se trebali nadvladati razni strahovi pa onda i oni vezani za brak jer obitelj je ta koja je u stanju pružati svojim članovima temelje svake buduće sigurnosti jer pruža fizičku, emocionalnu i duševnu zaštitu. Ona bi trebala ohrabriti za život jer je upravo obiteljski dom taj koji “stvara osjećaj sigurnosti, otvorenosti i zadovoljstva, a to je važna osnova duševnog zdravlja i preduvjet je izgradnje stabilne, čvrste, razborite i uljuđene ličnosti”.⁴⁶

Unutar obitelji se uči vrijednostima. Ona je ta koja je pozvana odgajati za vjeru, život i budućnost, a supružnici su ti koji su učitelji u vjeri i ljubavi, što obitelj čini mjestom gdje se uči pomagati onima u potrebi, bolesnima, siromašnima, s posebnim potrebama i progonjenima.⁴⁷ Sve od II. vatikanskog sabora do zadnje biskupske Sinode, konkretnije se ističe odgovorna uloga parova u odgajanju i pripremanju djece za brak i obitelj, a u samoj obitelji se vidi ogromni evangelizacijski i misijski potencijal. Ona je, ponavlja se stalno, pozvana da “čuva, otkiva i komunicira ljubav”.⁴⁸ Iako je obitelj sposobna to činiti spontano, potrebna je određene poduke i pastoralne podrške. Međutim važno je priznati da uistinu teško jedan ili drugi supružnik može objasniti, čak i vlastitom djetetu, što znači “uzajamna pomoć”, “uzajamno darivanje” “uzajamna pokornost” ili “istinsko predanje” u braku. Jednako je teško shvatiti što se podrazumijeva pod “ljepotom oprosta”, “neophodnošću žrtve” i “pozvanosti na svetost”, kao i drugi slični termini koji se često koriste da bi se opisali odnosi u braku, definirala obitelj, ili pojasnilo njeno evangelizacijsko

⁴² Calvin B. Rock, *Isto*, str. 128.

⁴³ Prema *Općoj povelji o pravima čovjeka UN-a*.

⁴⁴ Vidjeti više u Benedikt XVI., *Porta fidei*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2012.

⁴⁵ A. Vukasović, *Prijeka potreba odgoja za obiteljski i društveni život*, str. 79

⁴⁶ *Isto*, str. 79.

⁴⁷ Usp. *Messaggio della III Assambla Generale Straordinaria del Sinodo dei Vescovi*. Preuzeto s <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2014/10/18/0768/03043.html>.

⁴⁸ *Direttorio di pastorale familiare. Il vangelo del matrimonio e della famiglia*, br.14.

poslanje, što je potrebno iskristalizirati. Zbog toga ove “škole”, obitelj i Crkva, moraju surađivati, a uloge učitelja i učenika se izmjenjivati.

5. PEDAGOGIJA LJUBAVI I SVJEDOČENJA

U obitelji djeca najčešće uče slijedeći primjer svojih roditelja, kopirajući i imitirajući više nego slušajući. Srce roditeljske pouke za brak, ljubav i obitelj, trebalo bi biti svjedočenje pozitivnim primjerom, Dakle, ne lekcijama niti podukama kao u nekoj školi, već pedagogijom ljubavi. Iz obitelji u kojoj vlada radost, mir, dijalog, razumijevanje, praštanje, dogovaranje, solidarnost i ljubav, izlaze u svijet ljudi koji su radosni, puni razumijevanja i tolerantnosti, koji su spremni na dijalog i koji su sposobni opraštati.

S druge strane, često se zaboravlja da su i sami supružnici potrebiti modela kao i njihove podrške i trajne inspiracije, zato ova “škola” ne rađa uspjehom ako ne nudi modele. U tom smislu nema “škole za brak” bez Svetog Pisma. Mnogi bračni parovi u Svetom pismu,⁴⁹ počevši od Svete obitelji, ukazuju na zajedničko životno putovanje para koji ne razumije odmah već ustraje i napreduje u shvaćanju, u pozornosti, strpljivosti i u ljubavi. Takav život usmjerava na put prema Bogu, a postaje tog puta su trenutci radosti i zdravlja, tuge i bolesti, iščekivanja i ostvarenja, muke i rasonode, i tako naizmjenice, bez prestanka, što zahtijeva: odgovornost, vjernost, strpljivost, obostrano razumijevanje i skrb, povjerenje i ljubav. Stoga bi se unutar obitelji, ali i službenijeg odgoja, poput onog školskog, primjerice kroz sustavni pastoral, trebalo podsjećati na biblijske ljubavi, parove i obitelji. Nazaretska obitelj, koja je sveta zbog svog porijekla ali i zbog unutarnjeg dinamizma, odgovara autentičnom Božjem projektu i pozivu i kao takva je na prvom mjestu. Ona je originalan uzor svim obiteljima, nenadmašni primjer obitelji, ali i siguran izvor pouzdanja i pomoći u koji se nesavršene obitelji mogu uzdati. Sveta obitelj je zapravo moderna obitelj. Svjedoči o nezamislivoj Marijinoj situaciji koja zahtijeva samo poslušnost, pouzdanje i „da“ Bogu i o Josipovim sumnjama zbog, u ljudskim očima, nemile situacije u kojoj se našao, ali i o njegovoj vjeri, čime su oni uzor para koji prihvaća dar koji je ujedno i zadatak.

⁴⁹ Primjerice, Abraham i Sara, Rebeka i Izak, Rahela i Jakov, Zakarija i Elizabeta, Akvila i Priscila.

Ista Sveta obitelj može biti uzor suvremenoj obitelji koja je često nevoljko nomadska. Putovanje, kucanje na brojna vrata, potraga za utočištem i toplinom koju je prošla i sama Sveta obitelj, ne razlikuju se mnogo od migracija suvremenih obitelji i njihova putovanja u bolju i sigurniju budućnost. Tu je u pozadini i priča o napuštanju svog doma što zahtijeva hrabrost i odvažnost da se traži nešto bolje ali i pouzdanje u Boga u trenutku roditeljske zabrinutosti te brige i straha za egzistenciju i povjereni život.

Ukratko, Sveta obitelj uzor je prihvaćanja života i putovanja koje ono nudi, neumorni rast i napredak u čovječnosti i u svetosti jer preko bračne ljubavi Bog nastavlja svoje stvarateljsko djelo, jamči opstanak i sigurnost te obitelji, čuva tu zajednicu, promiče ju i štiti. Naučiti slijediti takve uzore traži od učitelja u „školi za brak“ spontanost umjesto ukočenosti, popustljivost umjesto strogosti i otvorenost naspram zatvorenosti. Tu su i brojni drugi primjeri svetih supružnika⁵⁰ kojima se može poslužiti pastoral za brak i obitelj u svojoj misiji čuvanja i promicanja braka i obitelji. Samim tim on bi odvratio ljude od suicidalne ideje da se u braku i uz drugoga čovjek mora biti uvijek sretan ili da je brakom sreća zagwarantirana. Pastoral bi trebao izvlačiti ono dobro iz uspješnih bračnih veza i obiteljskog zajedništva i nuditi primjere ljudi koji uspijevaju ne samo biti zajedno, već zajedno pomagati drugima. Na taj način on bi dao alternativu mladim parovima koji u nedostatku autentičnih životnih priča i međuljudskih veza uzore vide u onim naizgled lijepima i sretnima.

Šteta je stoga što se nerijetko događa upravo suprotno. Pastoral braka i obitelji ali i kućni odgoj za to isto, usmjereni su uglavnom na ono što brak i obitelj dovodi u opasnost, na negativne primjere i utjecaje, na upozorenja. Tako primjerice pastoral troši puno svoje energije, svoj potencijal i svoj kadar na društvene pojave koje naočigled, ali i uistinu štete brakovima i obiteljima te na unutarnja razaranja braka koja uzrokuju odvojenost, bolest, smrt bližnjih, siromaštvo i druge probleme. Rasipanje snage na ono razarajuće uzaludno je jer svaka nesreća,

⁵⁰ Primjerice u novijoj povijesti beatificirani bračni parovi: Luigi i Maria Beltrame Quattrocchi, Sergio Bernardini i Domenica Bedonni, Zelia i Luigi Martinili Anna Maria i Marcello Inguscio kao i brojni drugi. U posljednjih pedeset godina se razvija „duhovnost supružnika“. (usp. Giuseppe Anfosi, *Il vangelo del matrimonio e della famiglia. Un progetto per il nostro tempo: famiglia evangelizzate ed evangelizzante*. Preuzeto s <http://www.sangaetanomisilmeri.diocesipa.it/Relazione%2520S.E.%2520Mons.%2520Anfossi.pdf>.)

ljudska i obiteljska, nama u potpunosti nikada nije poznata te takvom ostaje. Stoga bi možda trebalo obrnuti obiteljsku i bračnu pastoralnu praksu i govoriti o onom lijepom po čemu su, kako Tolstoj reče, *sve sretne obitelji nalik jedna na drugu*. Kršćanska teologija govori o braku kao daru, kao mjestu gdje se očituje i živi ljepota, mir i radost. I to je poruka koju treba širiti. Treba iskoristiti taj pozitivni govor, izgrađivati i otkrivati ideale, poticati na njih, ali ne prisiljavati i nametati ideal, ne mijenjati svijet u kojem obitelji žive, već mijenjati svijest ljudi o tom svijetu čiji su dio i koji ih okružuje.⁵¹

Osim govora o vrijednostima koje čuvaju brak i ohrabruju na sklapanje braka i pozitivnih inspirativnih modela te jednog jednostavnijeg izričaja kojim se koristio papa Ivan Pavao II., potrebna je i radikalna obnova duhovnosti, gotovo obraćenje, koje će se odraziti na pastoral u smislu u kojem su na "korjenitu obnovu krsne duhovnosti"⁵² poticali teolozi 1977. godine sastavljajući dokument "Katolički nauk o sakramentu ženidbe". Naime, uza sve spoznaje i znanja, vještine i tehnike koje je donio znanstveno-tehnički napredak, a koji mogu poslužiti u promoviranju i zaštiti braka i obitelji, ipak se nužnom pokazuje upravo molitva koja pročišćava srca. Zato, nepotpuna je i nedostatna briga za brak koju su preuzeli samo škola, tečaj ili savjetovanje, odnosno samo *team* profesora, liječnika, psihologa i pravnika,⁵³ koji govore o braku, ako nedostaje Učitelj. Papa Franjo tako se obratio zaručnicima ove godine, na dan njihova zaštitnika pozivom na molitvu. Danas kada se mnogi boje da neće imati kruha, on ih upućuje da se mole Gospodinu da im da "ljubav svagdašnju",⁵⁴ da bi naučili "zajedno putovati". Zajedničko putovanje podrazumijeva aktivnost u odnosu na puko "biti zajedno" koje je pasivno, formalno i kao takvo može biti pogubno, a upravo se na tome inzistiralo prethodnih

⁵¹ Usp. Vesna Gračner, Mirko Mataušić, *Brak za hrabre*, Tražimo istinu, Zagreb 2014., str. 53.

⁵² Commissione teologica internazionale, *La dottrina cattolica sul sacramento del matrimonio* (1977.), br. 2

⁵³ Najčešće osobe ovog zanimanja rade kao bračni savjetnici ili voditelji bračnih tečajeva i najčešće im se pridruži jedan bračni par koji svjedoči o svom životu, obiteljskim i bračnim poteškoćama i uspjesima.

⁵⁴ "Signore, dacci oggi il nostro amore quotidiano". *Discorso del Santo Padre Francesco ai fidanzati che si preparano al matrimonio*. Preuzeto s http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/february/documents/papa-francesco_20140214_incontro-fidanzati.html.

godina, kako u obitelji tako i u Crkvi. Poziva ih na djelovanje, na molitvu, na osobno poboljšavanje u čovječnosti, na suočavanje s poteškoćama, ali i na učenje koje često vežemo uz određenu instituciju, školu, on veže uz brak. Tako zajednica bračnih partnera još jednom postaje školom, u kojoj je čovjek pozvan učiti se i rasti, gdje supružnici postaju jedno drugome učitelji, a ne samo svojoj djeci, pa sam brak postaje njihov zadatak s kojim se mogu nositi samo uz pomoć odozgo.

ZAKLJUČAK

350

Za neke možda neprihvatljivo za druge neromantično ali je ispravno rekao slavni književnik Herman Hesse, jednom prilikom, da ljubav nije tu da bi usrećila već da bi pokazala koliko čovjek može izdržati. Zadatak bračnih partnera nije sklopiti brak nego na braku raditi i u njemu ostati, prionuti uz svog bračnog druga, ljubiti na način da se čovjek dobrovoljno odriče vlastitih prohtjeva, da se odrekne opsjednutosti samim sobom, u korist i na dobrobit te zajednice ali i osobnog rasta. Bračnom paru su pri tom različita sredstva pomoći na raspolaganju, poput slušanja i usvajanja Riječi Božje, sakramenti, duhovni uzori, pomoć različitih vjerskih udruženja, savjetovanja i slično.⁵⁵

Međutim, brak, za razliku od osjećaja, može biti i trebao bi biti mjesto, ne samo zajedničkih zadataka, angažmana, poslanja ili dužnosti, kako se to često naglašava, već prostor radosti, zadovoljstva, blagoslova, ljubavi, uživanja, kreativnosti i zajedništva zbog samog zajedništva, a ne zbog zajedničkih poslova. Takva slika braka, brak koji je tu da donese ispunjenje i dobrobit pojedincu i obitelji ili da pobijedi samoću, je mnogo privlačniji model braka u suvremenom društvu koje preferira i potrebito je upravo bliskosti, zajedništva i istinske ljubavi, ljubavi koja je naklonost i dobrohotnost.⁵⁶

U enciklici *Lumen Fidei* papa Franjo upravo u stabilnom zajedništvu bračnog para, muškarca i žene, vidi znak i prisutnost

⁵⁵ Usp. L. Tomašević, *Crkveni dokumenti o evangelizacijskoj ulozi obitelji*, str. 444.

⁵⁶ Istinska ljubav "označava obitelj u kojoj se ostvaruje istinska bit ljubavi, koja se okreće istinskomu (a ne samo prividnome) dobru, i to na istinski način, odnosno na način koji odgovara njegovoj naravi". (Karol Wojtyła, *Ljubav i odgovornost*, Verbum, Split 2014., str. 78). To je ljubav iznutra ispunjena, u njoj izabiremo osobu zbog nje same kao osobu kojoj se želi darovati svoj život. (usp. *Isto*, str. 131.)

Božje ljubavi, dobrote i mudrosti (br. 50-52) Ovakva, toplija, slika i interpretacija braka išla bi na štetu percepciji braka kao zastarjele institucije podvrgnute strogim i hladnim zakonskim normama i načelima spolnog morala i na štetu percepcije braka kao doživotnog zatvora. Naglasila bi drugim riječima, osim institucionalne dimenzije braka, onu mističnu u kojoj se čovjek daruje drugom čovjeku živeći najradikalniji oblik međuljudske ljubavi. Potrebno je ponavljati da brak nije osuda već izbor, s ljudske strane, mjesto ljubavi, stoga učiti se postojanosti i vjernosti svojim odlukama i preuzimanju odgovornosti koje one nose postaje primarni zadatak u svakoj školi (braku, obitelji, društvu i Crkvi) za brak. S druge strane, one Božje, poziv na brak i obitelj je poziv na svetost, privilegirani način postojanja u svijetu i zajedničkog putovanja kroz život, mjesto u koje se sliva milost i u kojem su supružnici pozvani živjeti u slobodi i radosti.

Idealnoga odgojnog modela za brak i obitelj nema, makar je tome najbliže svjedočenje, baš kao što nema ni idealnog mjesta niti sasvim jasnog sadržaja edukacije za brak i obitelj s obzirom da svako doba ljudima donosi nove probleme, potrebe i nove radosti. Ipak neophodno je od vremena do vremena preispitati što suvremenog čovjeka tišti, a što ga usređuje posebice u odnosu s drugim ljudima. U tom kontekstu potrebno je imati na umu kako niti pastoral (Crkva) tako niti obitelj nisu tek, ili samo, škole koje provode ovaj ili onaj pedagoški, odgojni, model imajući u vidu određeni odgojni cilj. Vođene ljubavlju i Duhom, Crkva i obitelj mjesta su trajne skrbi, stalne brige, pozornosti i pažnje, što nadilazi svaki oblik edukativnog vikend-druženja, školskih prodika, povremenih susreta, specijaliziranih udruga, predbračnih tečajeva, obiteljskih savjetovališta ili privremenih zajednica posvećenih dodatnom odgajanju za brak i obitelj. Predana skrb zahtijeva ljubav, odricanje, volju ali i inteligenciju, znanje i sposobnosti da bi se iz nje rodila solidarnost.

Stoga, ponovimo, svaka škola za brak i obitelj je "škola čovječnosti" (GS 52) i kao takva je obavezna. Obitelj i Crkva moraju pružati, obogaćivati i nuditi nove modele, nove sadržaje i nova sredstva kao pomoć za promicanje i zaštitu braka i obitelji, a zato smo i mi u ovom radu govorili upravo o novim "lekcijama u školi za brak". Međutim, za učenike pred brakom i u braku, ona može biti samo izborna jer ona je poziv ili prilika da se u njoj čovjek humanizira kroz senzibiliziranje za bližnje i ohrabrivanje za autentični život. Onaj tko izađe iz takve škole, trebao bi biti

u mogućnosti obogaćivati još uvijek siromašnu pastoralnu, obiteljsku i pojedinačnu skrb za sve veći broj ljudi koji su žrtve ili žive u teškim životnim (ne)prilikama u braku ili izvan njega, vraćajući ih u krilo Crkve i okrilje velike i male kršćanske obitelji.

SCHOOL FOR MARRIAGE

Summary

352

“School for marriage” is actually school for love, family and responsibility. It is hard to say who is competent to be a teacher in that school, or which educational models to use and to what extent, which programmes to adopt and what to do to enrich the existing contents in that “school for marriage”. Besides the contents, models and teachers it is equally difficult to detect the place of that school or social and historical events that essentially affect its perception and activities.

In this paper we have tried to identify some trends and issues that arise and distort the image of marriage and family as well as their members, emphasizing the elements that make the marriage and family successful and their members truly happy. We have made a brief historical overview of the reactions of the Church and family, two elementary “schools for marriage”, to historical-anthropological and cultural issues that essentially determined and determine attitudes towards marriage and ordinarily dictate the values. We have also commented on the recent III Extraordinary General Assembly Synod of Bishops: “Pastoral Challenges to the Family in the Context of Evangelization”.

Our aim was to analyze not only the “teachers”, “students”, place and models of both “schools for marriage”, but also to reconsider the contents starting from the fact that so far some “lessons” have been missing in the care for a successful marriage, without neglecting the indispensable evangelization role of the lay faithful and family by which the roles of “teachers” and “students” in “school for marriage” continuously rotate for mutual benefit.

Key words: *marriage, family, pastoral spouses, family values, education for love, preparing for marriage, communication, evangelization.*